

Η εικόνα και η ουσία της αντικειμενικής δικαστικής αμεροληψίας κατά το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ

Στην παρούσα υπόθεση, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε την παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ αναφορικά με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, δεδομένου ότι η πειθαρχική διαδικασία που κινήθηκε κατά της προσφεύγουσας δεν πληρούσε το απαιτούμενο επίπεδο αντικειμενικής αμεροληψίας, ενόψει των σχετικών με την υπόθεση δημόσιων δηλώσεων της Προέδρου του Αρείου Πάγου που δεν λήφθηκαν επαρκώς υπόψιν από τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα

άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ – ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο – πειθαρχική διαδικασία κατά της προσφεύγουσας ως εισαγγελέα – αίτηση εξαίρεσης εκ μέρους της προσφεύγουσας κατά της Προέδρου του Αρείου Πάγου, η οποία είχε κινήσει την προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα – παράλειψη των πειθαρχικών συμβουλίων να εξετάσουν τον αντίκτυπο σχετικού δελτίου τύπου που εξέδωσε η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου στην αμεροληψία της διαδικασίας – οι δημόσιες δηλώσεις της Προέδρου του Αρείου Πάγου ως ασυμβίβαστες με την έννοια του αμερόληπτου και ανεξάρτητου δικαστηρίου – δημόσια θέση της ως Προέδρου του Αρείου Πάγου και ως τέως υπηρεσιακής πρωθυπουργού – έλλειψη αντικειμενικής αμεροληψίας – η εξωτερική εικόνα της αμεροληψίας της Δικαιοσύνης ως εξίσου σημαντική με την ουσία της απονομής της

ΕΔΔΑ, Προσφυγή No 42514/16, Υπόθεση Τσατάνη κατά Ελλάδας, απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2025 του Τρίτου Τμήματος

Η προσφεύγουσα ήταν εισαγγελέας στο Εφετείο Αθηνών κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών. Τον Μάρτιο του 2016, η τότε Πρόεδρος του Αρείου Πάγου κίνησε προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα κατά της προσφεύγουσας, καθώς η τελευταία αποφάσισε να αρχειοθετήσει ποινική δίωξη που αφορούσε το έγκλημα της διασυνοριακής απάτης. Με τη σειρά της, η προσφεύγουσα υπέβαλε αίτημα εξαίρεσης της Προέδρου του Αρείου Πάγου, υποστηρίζοντας ότι, λόγω της θέσης της ως τέως υπηρεσιακής πρωθυπουργού, είχε εμπλακεί στην κρίσιμη υπόθεση και, συνεπώς, δεν θα μπορούσε να την αντιμετωπίσει με την απαραίτητη αμεροληψία. Στο μεταξύ, η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου είχε εκδώσει σχετικό δελτίο τύπου με το οποίο κατονόμαζε την προσφεύγουσα και χαρακτήριζε την αίτηση εξαίρεσης ως «αβάσιμη» και «κατάχρηση διαδικασίας».

Εν τέλει, η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου κίνησε πειθαρχική δίωξη κατά της προσφεύγουσας τον Ιούνιο του 2016. Η εν λόγω διαδικασία είχε ως αποτέλεσμα την έκδοση απόφασης από το επταμελές πειθαρχικό συμβούλιο, με την οποία επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα ποινή στέρησης μισθού 60 ημερών, ενώ η αίτηση εξαίρεσης απορρίφθηκε ως απαράδεκτη. Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε και σε δεύτερο βαθμό από το εννεαμελές δικαστικό συμβούλιο.

Ενώπιον του ΕΔΔΑ, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, διότι η υπόθεσή της δεν εκδικάστηκε από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, καθώς η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου, η οποία είχε διενεργήσει την προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα, στην ουσία εξέτασε η ίδια την αίτηση εξαίρεσης που υπέβαλε.

Με την απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2025, το Δικαστήριο του Στρασβούργου έκρινε ότι το επίμαχο δελτίο τύπου που εξέδωσε η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου δεν ελήφθη επαρκώς υπόψιν στο πλαίσιο της εθνικής πειθαρχικής διαδικασίας, με αποτέλεσμα να τίθεται υπό αμφισβήτηση η αμεροληψία της διαδικασίας αυτής. Ο αντίκτυπος του εν λόγω δελτίου είχε ιδιαίτερη σημασία λόγω της δημόσιας θέσης που κατείχε η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου ως υπηρεσιακή πρωθυπουργός προγενέστερα της υπόθεσης. Συνεπώς, δεν πληρώθηκε το αναγκαίο πρότυπο αντικειμενικής αμεροληψίας που επιζητεί το ΕΔΔΑ και εντοπίστηκε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ για το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.

1. Πραγματικά περιστατικά – Επιχειρήματα των διάδικων μερών

Η προσφεύγουσα, γεννημένη το 1952, ήταν εισαγγελέας Εφετών στην Αθήνα κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Στις 23 Μαρτίου 2016, η τότε Πρόεδρος του Αρείου Πάγου, Β.Θ., ενημέρωσε την προσφεύγουσα ότι επρόκειτο να κινήσει εναντίον της προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα. Βάση της εν λόγω έρευνας ήταν αλληλογραφία που είχε ανταλλάξει η Β.Θ. με τον Κύπριο Υπουργό Δικαιοσύνης και τον Γενικό Εισαγγελέα, με τους τελευταίους να εκφράζουν τις ανησυχίες τους αναφορικά με την απόφαση της προσφεύγουσας να αρχειοθετήσει την ποινική δίωξη για το έγκλημα της απάτης στο οποίο ενεπλάκησαν Έλληνες και Κύπριοι πολίτες.

Στο πλαίσιο της προκαταρκτικής πειθαρχικής έρευνας, στις 4 Απριλίου 2016, η προσφεύγουσα υπέβαλε αίτηση εξαίρεσης της Β.Θ., υποστηρίζοντας ότι η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου είχε ήδη εμπλακεί στην κρίσιμη υπόθεση και, ως εκ τούτου, δεν διέθετε τα απαραίτητα εχέγγυα αμεροληψίας. Ειδικότερα, ανέφερε ότι η Β.Θ. είχε υπηρετήσει ως υπηρεσιακή πρωθυπουργός το 2015, με αποτέλεσμα να αναπτύξει ειδικές σχέσεις (ως ιεραρχικά ανώτερη) με τον τότε Αναπλ. Υπουργό Δικαιοσύνης, ο οποίος είχε ήδη λάβει γνώση της πειθαρχικής διαδικασίας σε βάρος της, παρόλο που ήταν εμπιστευτική. Περαιτέρω, ανάλογες σχέσεις είχε αναπτύξει η Β.Θ. και με τους Κύπριους αξιωματούχους με τους οποίους είχε ανταλλάξει την προαναφερόμενη αλληλογραφία.

Στις 12 Απριλίου, η Β.Θ. παρέπεμψε την προκαταρκτική έρευνα σε έναν από τους αντιπροέδρους του Αρείου Πάγου. Στο σχετικό έγγραφο παραπομπής, η Β.Θ. δήλωσε ότι η κρίσιμη έρευνα δεν διεξήχθη κατόπιν πίεσης από τις κυπριακές αρχές και ότι η αίτηση εξαίρεσης της προσφεύγουσας ήταν αβάσιμη, καταχρηστική και αποσκοπούσε στην καθυστέρηση της όλης διαδικασίας. Λίγες ημέρες αργότερα, η προσφεύγουσα διαμαρτυρήθηκε ενώπιον του αντιπροέδρου που επιλήφθηκε της έρευνας ότι η Β.Θ. είχε εκδώσει ένα δελτίο τύπου σχετικά με το αίτημα εξαίρεσης που είχε καταθέσει. Συγκεκριμένα, με το εν λόγω δελτίο η Β.Θ. δήλωνε ότι, στο πλαίσιο της κρίσιμης υπόθεσης, αντιμετώπιζε «μεγάλα και διαπλεκόμενα συμφέροντα», κατονομάζοντας μάλιστα την προσφεύγουσα και περιγράφοντας την πειθαρχική διαδικασία που κίνησε σε βάρος της¹. Επιπλέον, το δελτίο τύπου δημοσιεύτηκε υπό τη μορφή άρθρου σε εφημερίδα πανελληνίας εμβέλειας στις 19 Απριλίου.

Τον Μάιο του 2016 ολοκληρώθηκε η προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα και τον Ιούνιο του 2016 η Β.Θ. άσκησε πειθαρχική δίωξη κατά της προσφεύγουσας, βάσει της αρμοδιότητας που της παρείχε το άρθρο 99 του Ν. 1756/1988, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 4356/2015 και ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Το επταμελές πειθαρχικό συμβούλιο του Αρείου Πάγου που επελήφθη της διαδικασίας έκρινε, με απόφασή του, ότι η προσφεύγουσα είχε επιδείξει βαριά αμέλεια κατά την άσκηση των καθηκόντων της, καθώς η αρχειοθέτηση της διασυννοριακής υπόθεσης απάτης παραβίαζε σχετική ελληνοκυπριακή συμφωνία. Παράλληλα, όσον αφορά την αίτηση εξαίρεσης της προσφεύγουσας, το συμβούλιο απεφάνθη ότι ήταν απαράδεκτη, διότι δεν υπεβλήθη ενώπιον του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου ως αρμόδιου οργάνου. Συνακόλουθα, της επέβαλε ποινή στέρησης μισθού για 60 ημέρες.

Η προσφεύγουσα άσκησε έφεση ενώπιον του εννεαμελούς πειθαρχικού συμβουλίου, το οποίο ουσιαστικά επιβεβαίωσε την απόφαση του αντίστοιχου επταμελούς. Ειδικότερα, επανέλαβε ότι η αίτηση εξαίρεσης ήταν απαράδεκτη για τους προαναφερόμενους λόγους, ενώ τόνισε επιπρόσθετα ότι, σε κάθε περίπτωση, η αίτηση ήταν αβάσιμη, δεδομένου ότι οι σχέσεις που

* ΜΔΕ, Υπότροφος «Ε. Βασιλακάκη», ΚΛΕΟΛ

¹ Βλ. παρ. 32-33 της σχολιαζόμενης απόφασης για το ακριβές κείμενο του δελτίου τύπου.

ανέπτυξε η Β.Θ. όσο ήταν υπηρεσιακή πρωθυπουργός ήταν αυστηρά επίσημες, χωρίς να μπορεί να αμφισβητηθεί η αμεροληψία της.

Εντός του πλαισίου αυτού, η εισαγγελέας εφετών προσέφυγε ενώπιον του ΕΔΔΑ, επικαλούμενη το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ περί του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και, συγκεκριμένα, την πτυχή που αφορά την εξέταση της εκάστοτε υπόθεσης από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο. Η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι η Β.Θ. ήταν εκείνη που στην ουσία εξέτασε την αίτηση εξαίρεσης που είχε υποβάλει και εν τέλει κίνησε την πειθαρχική δίωξη σε βάρος της. Σύμφωνα με την ίδια, η Β.Θ. θα έπρεπε να απέχει από οποιαδήποτε ενέργεια μέχρι η αίτησή της να εξεταζόταν από τους αρμόδιους δικαστές. Επομένως, η δημοσίευση του σχετικού δελτίου τύπου και η συμμετοχή της Β.Θ. σε διαφορετικά στάδια της διαδικασίας (διεξαγωγή προκαταρκτικής πειθαρχικής έρευνας και κίνηση της πειθαρχικής δίωξης) έρχονταν σε αντίθεση με την απαίτηση αντικειμενικής αμεροληψίας του άρθρου 6.

Από την πλευρά της, η εναγόμενη Κυβέρνηση υποστήριξε ότι δεν ήταν η Β.Θ. που απέρριψε την αίτηση εξαίρεσης της προσφεύγουσας, αλλά το επταμελές και εννεαμελές πειθαρχικό συμβούλιο, με τη διαδικασία ενώπιον των τελευταίων να πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 6 ΕΣΔΑ. Η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου απλώς παρέπεμψε την έρευνα στον αρμόδιο αντιπρόεδρο του Αρείου Πάγου. Τέλος, η Κυβέρνηση ανέφερε ότι το άρθρο που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα αντανάκλασε τις υποκειμενικές απόψεις του συντάκτη του και όχι εκείνες που περιλαμβάνονταν στο επίσημο δελτίο τύπου.

Στην απόφασή του, το Δικαστήριο του Στρασβούργου έλαβε υπόψιν, μεταξύ άλλων, τις διατάξεις του Συντάγματος για την οργάνωση του δικαστικού σώματος (άρθρα 87-91) και τις διατάξεις του κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργών για την πειθαρχική διαδικασία (άρθρα 97-105 του Ν. 1756/1988 όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών). Το ΕΔΔΑ έδωσε έμφαση στο άρθρο 99, το οποίο αναφέρει τα πρόσωπα που δύνανται να κινήσουν πειθαρχική δίωξη κατά δικαστών και εισαγγελέων, στα οποία με τον Ν. 4356/2015 προστέθηκε και ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου. Ωστόσο, μεταγενέστερες τροποποιήσεις του Κώδικα (Ν. 4786/2021 και 4938/2022) αφαίρεσαν την εν λόγω αρμοδιότητα του Προέδρου του Αρείου Πάγου. Επίσης, το ΕΔΔΑ παρέπεμψε στις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για τις αιτήσεις εξαίρεσης δικαστών (άρθρα 17-18, 20). Τέλος, αναφέρθηκε και στην απόφαση του ΔΕΕ *Inspektorat kam Visshia sadeben savet*², όπου κρίθηκε ότι η αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας αποκλείει πρακτική σύμφωνα με την οποία τα μέλη ενός δικαστικού οργάνου, τα οποία είναι αρμόδια για την πρόταση της κίνησης πειθαρχικών διαδικασιών, συνεχίζουν να ασκούν τα καθήκοντά τους πέραν της νόμιμης διάρκειας της θητείας τους, όταν η παράταση δεν έχει ρητή νομική βάση στο εθνικό δίκαιο.

II. Ζητήματα παραδεκτού

Η Κυβέρνηση πρόβαλε ένσταση κατά του παραδεκτού της προσφυγής, υποστηρίζοντας ότι το άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ δεν μπορεί να εφαρμοστεί τόσο ως προς το αστικό, όσο και ως προς το ποινικό του σκέλος. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, όσον αφορά το αστικό σκέλος, το άρθρο 91 παρ. 4 του Συντάγματος αποκλείει ρητά τη δυνατότητα προσφυγής στα δικαστήρια για τους δικαστές ή εισαγγελείς στους οποίους έχουν επιβληθεί πειθαρχικές κυρώσεις από τα επταμελή ή εννεαμελή πειθαρχικά συμβούλια. Από την άλλη πλευρά, η διαδικασία και η ποινή που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα ήταν πειθαρχικού και όχι ποινικού χαρακτήρα.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου εξέτασε πρώτα το ποινικό σκέλος του άρθρου 6. Επανέλαβε ότι, για τον χαρακτηρισμό μίας κύρωσης ως ποινικής, βασίζεται στα τρία κριτήρια Engel³, τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν είτε διαζευκτικά είτε αθροιστικά. Πρόκειται, ειδικότερα, για τον νομικό χαρακτηρισμό της προσβολής από το εθνικό δίκαιο, τη φύση της προσβολής και τη

². ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-313/23, C-316/23 και C-332/23, *Inspektorat kam Visshia sadeben savet*, 30.04.2025, ECLI:EU:C:2025:303, σκ. 86-87.

³. ΕΔΔΑ *Engel και λοιποί κατά Ολλανδίας* (Προσφυγές Νος 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 και 5370/72), απόφαση της 8ης Ιουνίου 1976 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 82.

σοβαρότητα της ποινής που επισύρει. Το ΕΔΔΑ συνέχισε αναφέροντας ότι, σε αρκετές περιπτώσεις στη νομολογία του, έκρινε ότι πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών δεν είχαν ποινικό χαρακτήρα και, άρα, δεν ετίθετο ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 6 παρ. 1⁴. Πράγματι, και στο πλαίσιο της σχολιαζόμενης απόφασης, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι στη διαδικασία σε βάρος της προσφεύγουσας δεν ενεπλάκησαν τα ποινικά δικαστήρια, ούτε εφαρμόστηκαν διατάξεις του ποινικού δικαίου. Ταυτόχρονα, η ποινή στέρησης μισθού που της επιβλήθηκε δεν είχε τον αντίστοιχο βαθμό σοβαρότητας με μία ποινική κύρωση. Συνεπώς, το άρθρο 6 παρ. 1 δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί υπό το ποινικό του σκέλος.

Πρέπει να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι έχει ήδη σχολιαστεί η στάση του ΕΔΔΑ όσον αφορά τη διάκριση ανάμεσα σε πειθαρχικές και ποινικές διαδικασίες με άξονα τα κριτήρια Engel. Η εν λόγω διάκριση έχει σημασία καθώς σε μία ποινική διαδικασία το άτομο απολαμβάνει την πλήρη προστασία των εγγυήσεων του άρθρου 6, ενώ στην περίπτωση της πειθαρχικής διαδικασίας όχι. Από την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου προκύπτει ότι, μεταξύ άλλων, προκειμένου να χαρακτηριστεί μία κύρωση ως πειθαρχική και όχι ποινική, είναι απαραίτητο ο κανόνας να αφορά περιορισμένο αριθμό ατόμων που ανήκουν σε μια αναγνωρίσιμη ομάδα και να επιβάλλεται με σκοπό την τιμωρία συμπεριφοράς που αντιβαίνει στην εσωτερική τάξη της εν λόγω ομάδας. Από την άλλη πλευρά, αν ένας κανόνας αφορά το σύνολο της κοινωνίας, είναι πιο πιθανό να χαρακτηριστεί από το ΕΔΔΑ ως ποινικός⁵. Αυτή η πρόσφατη νομολογία παραπέμπεται και εντός της σχολιαζόμενης απόφασης, χωρίς να είναι σαφές αν ο σχετικός συλλογισμός επηρέασε την κρίση του ΕΔΔΑ και εν προκειμένω. Σε κάθε περίπτωση, η εξάρτηση του χαρακτηρισμού μίας κύρωσης ως ποινικής ή πειθαρχικής από το (περιορισμένο ή μη) πεδίο εφαρμογής του εθνικού νόμου έχει δεχθεί κριτική, δεδομένου ότι οδηγεί σε ασυνεπή αποτελέσματα, καθώς ακόμη και σοβαρές κυρώσεις κατά δικαστών, όπως η αναστολή ή η παύση άσκησης επαγγέλματος, κρίθηκαν ως πειθαρχικές⁶. Σαφώς, η ποινή στέρησης μισθού δεν έχει τον ίδιο βαθμό σοβαρότητας με τις προαναφερόμενες κυρώσεις, ωστόσο, πιθανώς θα μπορούσε να εξεταστεί αναλυτικότερα από το ΕΔΔΑ, λόγω του οικονομικού της αντικτύπου⁷.

Πάντως, το ΕΔΔΑ εν τέλει έκρινε ότι η προσφυγή ήταν παραδεκτή υπό το αστικό σκέλος του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, τα πειθαρχικά συμβούλια που εξέτασαν την πειθαρχική δίωξη κατά της προσφεύγουσας ενέπιπταν στην έννοια του «δικαστηρίου» κατά το άρθρο 6, διότι είχαν την εξουσία στο πλαίσιο της σχετικής διαδικασίας να κρίνουν την προσφεύγουσα ως ένοχη ή αθώα και να αποφασίσουν την επιβολή ορισμένης ποινής, αναπτύσσοντας τον απαραίτητο δικανικό συλλογισμό. Επιπλέον, τα συμβούλια αποτελούνται από δικαστές του Αρείου Πάγου και ο εκάστοτε κατηγορούμενος είχε τη δυνατότητα να αμυνθεί προφορικός και γραπτώς⁸. Σημειώνεται ότι η εφαρμογή μόνο του αστικού και όχι του ποινικού σκέλους του άρθρου 6 έχει πρακτική σημασία, καθώς μία ποινική διαδικασία απολαμβάνει περισσότερες διαδικαστικές εγγυήσεις σε σχέση με μία αστική/πολιτική⁹.

⁴. Βλ., ενδεικτικά, ΕΔΔΑ *Oleksandr Volkov κατά Ουκρανίας* (Προσφυγή Νο 21722/11), απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2013 του Πέμπτου Τμήματος, παρ. 93-95, ΕΔΔΑ *Καμένος κατά Κύπρου* (Προσφυγή Νο 147/07), απόφαση της 31ης Οκτωβρίου 2017 του Τρίτου Τμήματος, παρ. 51-53.

⁵. R. GOSS, *The Engel Criteria in the 21st Century: Irrational Flexibility and Deference in Recent European Court of Human Rights Jurisprudence*, *Human Rights Law Review*, 2025, σσ. 12-13, ΕΔΔΑ *Xhoxhaj κατά Αλβανίας* (Προσφυγή Νο 15227/19), απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2021 του Τρίτου Τμήματος, παρ. 244, ΕΔΔΑ *Ramos Nunes De Carvalho E Sa κατά Πορτογαλίας* (Προσφυγές Νος 55391/13, 57728/13 και 74041/13), απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2018 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 123.

⁶. L. BACHMAIER, *Disciplinary Sanctions against Judges: Punitive but not Criminal for the Strasbourg Court, Pragmatism or another Twist towards Further Confusion in Applying the Engel Criteria?*, *EUCRIM*, 2022, σσ. 5-7.

⁷. Βλ. παρ. 48 της σχολιαζόμενης απόφασης, R. GOSS, *ό.π.*, σ. 14.

⁸. Βλ. παρ. 51-57 της σχολιαζόμενης απόφασης.

⁹. N. KHABIRPOUR, *A Tale of Two Cases and a Story Yet Untold: Access to Justice and Legal Advice under the Civil Limb of Article 6 ECHR*, *Modern Law Review*, 2024, σσ. 534-535, ΕΔΔΑ *Essaadi κατά Γαλλίας* (Προσφυγή Νο 49384/99), απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2002 του Τρίτου Τμήματος, παρ. 30.

III. Η απόφαση επί της ουσίας

Εκκινώντας από τις κρίσιμες για την υπόθεση γενικές αρχές, το ΕΔΔΑ υπενθύμισε το περιεχόμενο της έννοιας του «ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου». Συγκεκριμένα, η αμεροληψία κρίνεται με βάση ένα υποκειμενικό κριτήριο, δηλαδή τις προσωπικές πεποιθήσεις και τη συμπεριφορά ενός συγκεκριμένου δικαστή στην εκάστοτε υπόθεση, και ένα αντικειμενικό κριτήριο, δηλαδή τη διαπίστωση για το κατά πόσο ένα δικαστήριο συνολικά παρέχει επαρκείς εγγυήσεις ώστε να αποκλείεται κάθε εύλογη αμφιβολία όσον αφορά την αμεροληψία του¹⁰. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο του Στρασβούργου επικεντρώθηκε στο αντικειμενικό κριτήριο, το οποίο σχετίζεται πρωτίστως με την ύπαρξη ιεραρχικών ή άλλων σχέσεων μεταξύ του δικαστή και υπόλοιπων εμπλεκόμενων στη διαδικασία. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο τόνισε ότι, ακόμη και οι εντυπώσεις που δίνουν οι δικαστές, δύνανται να έχουν τη δική τους σημασία, δεδομένου ότι η Δικαιοσύνη δεν πρέπει μόνο να απονέμεται, αλλά και να φαίνεται ότι απονέμεται¹¹. Με άλλα λόγια, κρίσιμη είναι η εμπιστοσύνη που εμπνέει ένα δικαστήριο εντός μίας δημοκρατικής κοινωνίας¹².

Στην περίπτωση της εισαγγελέα Γσατάνη, αυτό που διακυβεύεται κατά το Δικαστήριο δεν είναι η άσκηση πίεσης στα πειθαρχικά συμβούλια, αλλά όπως προαναφέρθηκε, η εμφάνιση αμεροληψίας. Στην εμφάνιση αυτή, κεντρικό ρόλο διαδραμάτισε η δημόσια δήλωση της Β.Θ. Το ΕΔΔΑ εξέφρασε την ανησυχία του για το γεγονός ότι η Β.Θ. εξέδωσε δελτίο τύπου, ενώ η (μυστική) πειθαρχική διαδικασία ήταν ακόμη σε εξέλιξη. Επιπλέον, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στον θεσμικό ρόλο της Β.Θ., τόσο ως νυν Προέδρου του Αρείου Πάγου, ανώτατου δικαστηρίου της χώρας, όσο και ως τέως υπηρεσιακής πρωθυπουργού, θέση που την καθιστούσε γνωστή στο ευρύ κοινό. Συνακόλουθα, κατά το ΕΔΔΑ, θα έπρεπε να ήταν ιδιαίτερα προσεκτική προκειμένου να μην δημιουργήσει την εντύπωση ότι επιθυμούσε να επηρεάσει το αποτέλεσμα της τρέχουσας διαδικασίας. Παράλληλα, όπως προαναφέρθηκε, με βάση το ισχύον κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών εθνικό δίκαιο, ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου είχε την εξουσία να κινησει πειθαρχική έρευνα κατά άλλων δικαστών και εισαγγελέων, γεγονός που ασκεί πίεση στους τελευταίους. Συνεπώς, είναι απαραίτητο οι αρμόδιοι για τη διεξαγωγή πειθαρχικών ερευνών κατά μελών του δικαστικού σώματος να ενεργούν με αντικειμενικότητα και αμεροληψία κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Μάλιστα, στη σχολιαζόμενη απόφαση, η υποχρέωση αυτή έχει μία επιπρόσθετη σημασία, διότι η προσφεύγουσα είχε υποβάλει αίτηση εξαιρέσεως της Β.Θ., βασιζόμενη στις σχέσεις που είχε αναπτύξει με την εκτελεστική εξουσία την περίοδο που ήταν υπηρεσιακή πρωθυπουργός¹³.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο του Στρασβούργου έκρινε ότι η δημόσια δήλωση της Β.Θ. είναι *ipso facto* ασυμβίβαστη με την έννοια του «ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου», καθώς το αρμόδιο πειθαρχικό συμβούλιο δεν έλαβε πλήρως υπόψη την εν λόγω δήλωση, παρά τη σοβαρότητα του θεσμικού της ρόλου και την αμφισβήτηση της αμεροληψίας της από την προσφεύγουσα. Συνολικά, οι αμφιβολίες της προσφεύγουσας για την αμεροληψία της διαδικασίας σε βάρος της δεν κρίθηκαν παράλογες, υποκειμενικές ή αδικαιολόγητες, με αποτέλεσμα, ενόψει των ιδιαιτεροτήτων της υπόθεσης, το Δικαστήριο να αναγνωρίσει την παραβίαση του αντικειμενικού κριτηρίου της αμεροληψίας και του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

IV. Η εικόνα της Δικαιοσύνης ως κριτήριο παραβίασης του άρθρου 6 ΕΣΔΑ

Σύμφωνα με τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, βασικός άξονας γύρω από τον οποίο κινείται η αναγνώριση ή μη της παραβίασης της αντικειμενικής πτυχής της ουδετερότητας κατά το άρθρο 6, είναι το αν οι αμφιβολίες του προσφεύγοντα μπορούν να θεωρηθούν ως αντικειμενικά δικαιολογημένες, όπως στη σχολιαζόμενη απόφαση. Υπό αυτό το πρίσμα, το Δικαστήριο έχει

¹⁰. ΕΔΔΑ *Κυπριανού κατά Κύπρου* (Προσφυγή Νο 73797/01), απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2005 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 118.

¹¹. ΕΔΔΑ *De Cubber κατά Βελγίου* (Προσφυγή Νο 9186/80), απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 1984, παρ. 26, ΕΔΔΑ *Morice κατά Γαλλίας* (Προσφυγή Νο 29369/10), απόφαση της 23ης Απριλίου 2015 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 77-78.

¹². Βλ. παρ. 65 της σχολιαζόμενης απόφασης.

¹³. *Ibid*, παρ. 78-83.

αναφέρει ότι αν και η «εξωτερική εμφάνιση» της Δικαιοσύνης είναι ιδιαίτερα σημαντική, δεν είναι από μόνη της αποφασιστική για την κρίση του. Επομένως, πρέπει να προσδιοριστεί εάν, ανεξάρτητα από την προσωπική συμπεριφορά των δικαστών, υπάρχουν διαπιστωμένα γεγονότα που ενδέχεται να δημιουργήσουν αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία τους¹⁴.

Από την άλλη πλευρά, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να εξετάσουν κάθε καταγγελία για έλλειψη αμεροληψίας, η οποία δεν φαίνεται αμέσως προφανώς αβάσιμη (όπως, εν προκειμένω, στο πλαίσιο εξέτασης μίας αίτησης εξαίρεσης), λαμβανομένης υπόψιν της εμπιστοσύνης που τα δικαστήρια πρέπει να εμπνέουν σε όσους υπάγονται στη δικαιοδοσία τους¹⁵. Σημασία προς την εξέταση αυτή έχουν και οι υπόλοιπες δικονομικές εγγυήσεις που χαρακτηρίζουν την κρίσιμη διαδικασία. Σε κάθε περίπτωση, τα μέλη του δικαστικού σώματος πρέπει γενικότερα να απέχουν από δηλώσεις στον Τύπο, ακόμη και αν υποστούν προκλήσεις, στάση που συνδέεται με τη σημασία του δικαστικού αξιώματος εν γένει¹⁶.

Ενόψει αυτών, ο θεσμικός ρόλος της Προέδρου του Αρείου Πάγου στην υπόθεση *Τσατάνη* απεδείχθη καθοριστικός για την τελική κρίση του Δικαστηρίου του Στρασβούργου. Κατά το Δικαστήριο, η Β.Θ., τόσο ως υψηλόβαθμος δικαστικός αξιωματούχος, όσο και ως τέως υπηρεσιακή πρωθυπουργός, όφειλε να απέχει από δημόσιες δηλώσεις οι οποίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως επηρεάζουσες την πειθαρχική διαδικασία σε βάρος της προσφεύγουσας. Ταυτόχρονα, το ΕΔΔΑ έδωσε έμφαση στις μοναδικές περιστάσεις της υπόθεσης¹⁷, γεγονός που υποδηλώνει ότι έλαβε υπόψιν τις ιδιαιτερότητες του εθνικού δικαίου¹⁸. Το βασικό διακύβευμα, όπως προκύπτει από τη σχολιαζόμενη απόφαση, είναι η αποφυγή της δημιουργίας προκαταλήψεων στα αρμόδια δικαστικά όργανα από πρόσωπα τα οποία έχουν αναλάβει τη γενικότερη επίβλεψή τους¹⁹. Σαφώς, η θέση αυτή δύναται να έρθει σε σύγκρουση με την ελευθερία έκφρασης των δικαστών, ωστόσο, η αρχή της αμεροληψίας, ως αναντικατάστατο κομμάτι του κράτους δικαίου, επιβάλλει στους τελευταίους να αναλάβουν τις συνέπειες της θέσης τους²⁰.

V. Κατακλείδα

Η απόφαση *Τσατάνη* αποτελεί υπενθύμιση της σημασίας που κατέχει ο θεσμικός ρόλος του Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου μίας χώρας όσον αφορά την τήρηση και εξωτερική έκφραση της αμεροληψίας του δικαστικού συστήματος, η οποία είναι καταλυτική σε μία δημοκρατική κοινωνία. Η εξίσωση της εικόνας της Δικαιοσύνης με την απονομή της καθαυτή

¹⁴. ΕΔΔΑ *Drago Tadić κατά Κροατίας* (Προσφυγή No 25551/18), απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 2023 του Δεύτερου Τμήματος, παρ. 61. Μάλιστα, ενδιαφέρον στην εν λόγω απόφαση είναι το γεγονός ότι το ΕΔΔΑ δεν εντόπισε παραβίαση του άρθρου 6, παρά την εμπλοκή του Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου στη διαδικασία κατά του προσφεύγοντα, κρίνοντας ότι η σχετική κατάθεση του Προέδρου δεν ήταν ούτε η «μοναδική» ούτε η «αποφασιστική» απόδειξη για την έκβαση της υπόθεσής του, *ibid*, παρ. 62-80.

¹⁵. ΕΔΔΑ *Remli κατά Γαλλίας* (Προσφυγή No 16839/90), απόφαση της 23ης Απριλίου 1996, παρ. 48.

¹⁶. ΕΔΔΑ *Buscemi κατά Ιταλίας* (Προσφυγή No 29569/95), απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 1999, παρ. 67. Βλ. σχετικά και D. MURAUSSKAS, 'Appearance of Impartiality': How Should the Courts Reason in the Presence of External Pressure?, Strasbourg Observers, 30.11.2020, διαθέσιμο σε: <https://strasbourgobservers.com/2020/11/30/appearance-of-impartiality-how-should-the-courts-reason-in-the-presence-of-external-pressure/>.

¹⁷. Βλ. παρ. 86 της σχολιαζόμενης απόφασης.

¹⁸. Επίδραση δημόσιας δήλωσης Προέδρου του ΑΠ στις πειθαρχικές διαδικασίες κατά Εισαγγελέως. Παραβίαση της αντικειμενικής αμεροληψίας και καταδίκη της Ελλάδας, ECHR Case Law, 14.10.2025, διαθέσιμο σε: <https://www.echrcaselaw.com/apofaseis-edda/%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%B4%CE%AE%CE%BB%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%AD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%85-%CF%84/>.

¹⁹. Ωστόσο, βλ. τη διαφωνούσα γνώμη του δικαστή Roosma, ο οποίος έκρινε πως δεν αποδείχθηκε ότι οι κρίσιμοι θεσμικοί ρόλοι της Β.Θ. μπορούσαν να επηρεάσουν τη διαδικασία κατά της προσφεύγουσας με τρόπο που εξέφευγε του επαγγελματικού της ενδιαφέροντος, ενώ και οι πολιτικές σχέσεις που είχε αναπτύξει ήταν αποκλειστικός επίσημες, διαφωνούσα γνώμη του δικαστή Roosma, παρ. 15-18.

²⁰. M. ENCARNACION ROCA TRIAS, Annual Judicial Seminar 2021 of the ECHR Exercise of Freedom of expression by Judges: Social Media, Strasbourg, 10 September 2021, σ. 7.

από το ΕΔΔΑ φανερώνει τη σημασία που το τελευταίο της αποδίδει για την εγγύηση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και του κράτους δικαίου.